

İBN TEYMIYYE'NİN HZ. ALİ'NİN İMÂMETİYLE İLGİLİ Şİİ RİVÂYET VE YORUMLARI TENKİDİ

Yrd.Doç.Dr.İsmail Hakkı ATÇEKEN*

ABSTRACT

THE CRITICS OF IBN TEYMIYYE ON THE SHIITE REPORTS AND COMMENTS CONCERNING THE LEADERSHIP OF ALI.

The debates over the caliphate emerging after the death of the Prophet, have been the most important conflicts in the early period of Islamic history. It was witnessed the debates that continuing for ages between Orthodox Islam and Shiites throughout the history. In this article, we are going to analyse briefly the detailed critics of İbn Teymiyye against the hadiths (traditions) and comments of Shiite scholar İbnu'l-Mutahhar al-Hillî, he puts forward these comments and hadiths as evidence for the leadership of Ali. We suppose that this interaction between two scholars is very important in relation to bringing this scientific debate to the agenda belongs to seventh century (fourteen century A.D) in the Islamic calendar.

Hz. Peygamber (S.) döneminde Müslümanlar Allah (C.C) tarafından gönderilmiş bir elçinin önderliğinde saâdet asrını yaşamışlardır. Bu dönemde Hz. Peygamber hem dinî, hem de dünyevî otoritenin başkanı olarak peygamberlik, devlet başkanlığı, imamlık, ordu komutanlığı vb. görevleri üstlenmiştir. Hz. Peygamber'in vefâtından sonra ortaya çıkan hilâfet ve yönetim tartışmaları ilk dönem İslâm tarihindeki en önemli ihtilaflardan birisidir. Hz. Ebûbekir'in halife olarak seçildiği Sakîfe toplantısı ve sonrasında meydana gelen bazı olaylar zamanla Ehl-i Sünnet ve Şia arasında asırlarca

* Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi.

devam eden ve uzantıları günümüze kadar süren imâmet probleminin kaynağını oluşturmuştur. İmâmet konusuyla ilgili teorik tartışmalar öncelikle olarak Şia'ya mensup bilginler tarafından başlatılmış ve Hz. Ali'nin hilâfet hakkının gasp edildiği iddiası ortaya atılmıştır. Daha sonraki dönemlerde hilâfetin Hz. Ali soyuna ait olması gerektiğini savunan Şîî imâmet teorisine karşı Sünnî hilâfet teorisi de bir antitez olarak geliştirilmiştir.¹ Asırlarca devam eden yönetim tartışmaları ve ihtilaflarla ilgili olarak her iki tarafın görüşlerini yansıtan bazı önemli eserler kaleme alınmıştır.

661-728/1263-1328 yılları arasında yaşayan şeyhülislam İbn Teymiyye, çeşitli görüş ve tenkitleriyle İslâm tarihinde dikkat çeken âlimlerden birisidir. O, bir çok ilimle uğraşmış; tefsir, hadis, fıkıh, kelâm, tasavvuf, dinler tarihi ve mezhepler tarihi alanında yüzlerce eser te'lif etmiş bir bilgindir. Yaşadığı asırdaki bâtil olarak gördüğü fırkalar, bid'atler ve çeşitli felsefi akımlara karşı mücadeleye girişen İbn Teymiyye, Selef inancını koyu bir şekilde savunmuş, sert karakteri ve tavizsiz tutumu yüzünden defalarca hapsedilmiştir.² İbn Teymiyye'nin tenkit ettiği konulardan birisi de İmâmiyye Şiası'nın imâmetle ilgili görüşleri ve Hz. Ali'nin imâmetiyle ilgili olarak öne sürdüğü delillerdir. İbn Teymiyye'nin muâsırı olan ve 648-726/1250-1325 yılları arasında yaşayan İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, İmâmiyye Şiası'nın en önemli temsilcilerinden birisidir ve çeşitli alanlarla ilgili 125 civarında kitap te'lif etmiştir. İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, bu kitaplardan birisi olan "Minhâcü'l-Kerâme fî Ma'rifeti'l-İmâme" (Kahire, 1962) isimli eserinde İmâmiyye Şiası'nın İmâmete ilişkin görüşlerini ve delillerini bir araya toplamış, bu konuda diğer fırkalara karşı üstünlüğünü iddia etmiştir.³ Buna karşılık İbn Teymiyye "Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye fî Nakzi Kelâmî's-Şiati'l-Kaderiyye" (Mısır, H.1321) isimli bir eser yazarak el-Hillî'nin görüşlerini ve delil olarak ortaya koyduğu rivâyetleri tenkit etmiştir. Her iki

¹ Bu konuda fazla bilgi için bkz: el-İmâme ve's-Siyâse (İbn Kuteybe'ye nisbet edilmektedir), thk: Halil el-Mansûr, Beyrut, 1997, s.5-20 ; Mustafa Hilmî, Nizâmü'l-Hilâfeti beyne Ehli's-Sünne ve's-Şia, İskenderiyye, 1988, s.33-48, 145-165 ; Ethem Ruhi Fıçlalı, İmâmiyye Şiası, İstanbul, 1984, s.17-45 ; Mustafa Öz-Avni İlhan, "İmâmet", DİA, İstanbul, 2000, C: XXII, 201-203.

² İbn Teymiyye'nin hayatı, görüşleri ve eserleri hakkında fazla bilgi için bkz: Kütübî, Fevâtü'l-Vefeyât, thk: İhsan Abbas, Beyrut, 1974, I, 74-80 ; İbn Hacer, ed-Dürerü'l-Kâmine, Haydarabad, 1350, I, 144-160 ; Ziriklî, el-A'lâm, Beyrut, 1969, I, 140 ; Ebu'l-Hasan en-Nedvî, el-Hâfız Ahmed İbn Teymiyye, 3.baskı, Kuveyt, 1978, s.33-137 vd.; Muhammed Ebû Zehra, Şeyhülislam Ahmed İbn Teymiyye, Çev: Osman Keskiöçlü, İstanbul, 1987, s.29-30, 91-95 vd.; Moh. Ben Cheneb, "İbn Teymiyye", İ.A (M.E.B), İstanbul, 1982, C: V/II, 825-829 ; Süleyman Uludağ, İbn Teymiyye Külliyyatı (Giriş kısmı), İstanbul, 1986, C: I, 17-62 ; Ferhat Koca, "İbn Teymiyye", DİA, İstanbul, 1999, C: XX, 391-405.

³ İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin hayatı, görüşleri ve eserleri hakkında fazla bilgi için bkz: İbn Hacer, ed-Dürerü'l-Kâmine, II, 49 ; Carl Brockelmann, G.A.L, Leiden, 1937-1942, II, 211-212 ; S.H.M. Jafri, "al-Hillî", The Encyclopaedia of Islam, Leiden, 1986, III, 39 ; Ethem Ruhi Fıçlalı, İmâmiyye Şiası, s.215 ; Mustafa Öz, "Hillî", DİA, İstanbul, 1998, C: XVII, 37-39.

çalışmanın da Hicrî VII/M.XIII. asrın sonlarındaki İslâm dünyasında mevcut ilmî tartışmaları ve ilim âleminin gündemini gözler önüne sermesi bakımından kıymet taşıdığı kanaatindeyiz.

İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, “Minhâcü'l-Kerâme” isimli eserinde Hz. Ali'nin imâmetini ispat ettiğini iddia ettiği bir çok delil arasında bazı hadisler de zikretmektedir. İbn Teymiyye ise “Minhâcü's-Sünneti'n-Nebeviyye” isimli eserinde bu rivâyetlerin Hz. Ali'nin imâmetine delil olarak gösterilemeyeceğini öne sürerek bunlarla ilgili uzun tenkitler ve yorumlarda bulunmuştur. İşte biz bu makalemizde İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin, Hz. Ali'nin imâmetine delil olarak öne sürdüğü bu hadisleri, onun bu hadislerle ilgili kısa yorumunu ve buna karşılık İbn Teymiyye'nin bu görüşlere yapmış olduğu tenkitleri inceleyeceğiz. İbn Teymiyye bu konularla ilgili tenkitlerini yaparken aklî delillerin yanı sıra âyet ve sahîh hadislerden naklî deliller de getirmekte, zikredilen hadislerin sahîh, zayıf veya mevzû olup-olmadıkları konusunda kanaatini belirtmektedir. Hadis usûlü açısından bazen senet tenkîdi, bazen metin tenkîdi yaparak söz konusu rivâyetleri detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu sebeple İbn Teymiyye'nin bir hadisle ve el-Hillî'nin bu husustaki iddiasıyla ilgili tenkitleri bazen sayfalarca devam etmektedir. Makalemizin hacmi sınırlı olduğu için bu konularla ilgili İbn Teymiyye'nin yorumlarını ve tenkitlerini özetle vermek durumundayız. Ayrıca farklı hadislerle ilgili birbirine benzer ve tekrar mâhiyetindeki bazı yorumları vermeyeceğiz.

İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne adlı eserinde el-Hillî'nin görüşlerini tenkit ederken genelde İbnü'l-Mutahhar el-Hillî'nin ismini zikretmemekte ve “Râfızî şöyle diyor, Râfızî bu konuda delil olarak şunu söylüyor” şeklinde hitap etmektedir. Dolayısıyla metin içinde geçen “Râfızî” ibâresinden el-Hillî'yi anlamak gerekmektedir. Araştırmamızda önce el-Hillî'nin zikrettiği rivâyeti ve bununla ilgili varsa onun kısa yorumunu vereceğiz. Daha sonra İbn Teymiyye'nin bu görüşlere karşı yapmış olduğu tenkit ve yorumlarını özet halinde inceleyeceğiz.

I. TENKİT :

Râfızî şöyle diyor: Hz. Ali'nin imâmetine delâlet eden hadislerden birincisi cumhûrun naklettiği şu hadistir: “Yakın akrabaları inzâr et! (uyar)”⁴ âyeti inince Rasûlullah (S.) Abdülmuttalib oğullarını Ebû Tâlib'in evinde topladı. Onlar kırk erkek ve iki kadın idiler. Rasûlullah (S.) onlara yemek ikram etti. Onlardan her biri bir oturuşta bir deve yiyecek ve bir kap dolusu ayran içebilecek güçte idiler. Doyuncaya kadar yiyip içtikleri halde yiyeceklerden

⁴ Suarâ, 26/214.

hiçbir şey eksilmedi. Bu durum onları şaşırttı ve böylece Hz. Peygamber'in nübüvvetinin gerçek olduğu onlara açıkça görünmüş oldu. Hz. Peygamber onlara şu konuşmayı yaptı: "Ey Abdülmuttalib oğulları! Şüphesiz Allah(C.C) beni tüm insanlığa ve özellikle de size peygamber olarak gönderdi ve "yakın akrabaları inzâr et! (uyar)" buyurdu. Ben sizi dile hafif, mîzanda ise ağır gelecek iki kelimeye davet ediyorum. Siz o iki kelime ile Arap ve Acem milletlerine hükmedeceksiniz. Milletler o iki kelime sayesinde size boyun eğecekler. O iki kelimeyle Cennete girecek ve Cehennemden kurtulacaksınız. O iki kelime: "Allah (C.C)'tan başka ilah olmadığına, benim de Allah (C.C)'ın peygamberi olduğuma inanmaktır." Kim benim davetime katılır ve bana yardımcı olursa, o kişi benim kardeşim, vezîrim, vâsim, vârisim ve benden sonra halifem olur." Bu söze topluluktan hiç kimse cevap vermedi. Sadece Müminlerin emîri Hz. Ali: "Ben bu işte sana yardım ederim ey Allah'ın Rasûlü!" dedi. Rasûlullah, Hz. Ali'ye: "Yerine otur!" dedi ve arkasından bu sözünü tekrarladı. Yine Hz. Ali kalktı ve aynı sözü söyledi, Rasûlullah onu yerine oturttu. Üçüncü defa aynı işlem gerçekleşip Hz. Ali sözlerini tekrarlayınca Rasûlullah: "Yerine otur! Sen benim kardeşim, vezîrim, vâsim, vârisim ve benden sonra halifemsin" dedi.

İbn Teymiyye, el-Hillî'nin naklettiği bu hadis hakkında detaylı tenkitlerde bulunmuştur. Yedi ayrı fasıl halinde yapmış olduğu tenkitleri maddeler halinde şu şekilde özetleyebiliriz:

1-) Râfızî'nin "bu hadisi insanların tamamı (cumhûr) nakletmiştir" şeklindeki sözü hadis ilmi ehline göre apaçık bir yalandır. Bu hadis sahîhlerde, sünenlerde, müsnedlerde, delillerin isnatlarını zikreden önemli tefsir kaynaklarında ve meğâzî kitaplarında yoktur. Bu hadis ancak içinde sahîh ve zayıf hadislerin zikredildiği Sa'lebî, Vâhidî ve Beğavî tefsirlerinde mevcuttur.

2-) Bu hadisin sahîh olabilmesi için ilim ehlinin delil olarak kabul ettiği bir isnat ile zikredilmesi gerekir. İsnadı bilinmeyen ve sıhhati meçhul olan böyle bir hadis aslî bir konuda nasıl delil olur?

3-) Bu hadis yalan ve uydurmadır. Çünkü bu hadis, nakiller konusunda müracaat edilen kitapların hiç birisinde yoktur. Hadis ilmine vâkıf birisi bu hadisin uydurma olduğunu bilir. Bu hadisin senedinde yer alan Abdülğaffar b. Kâsım b. Fehd Ebû Meryem el-Kûfî'nin rivâyetlerinin terk edilmesi konusunda icmâ vardır.

4-) Abdülmuttalib oğulları bu âyet indiği sırada kırk kişiye ulaşmamışlardır. Hatta Rasûlullah (S.)'ın hayatı boyunca onlar hiçbir zaman kırk kişi olmamışlardır. Abdülmuttalib oğullarının sayısı yirmiye bile ulaşmamışken kırk kişi oldukları şeklindeki iddia ne kadar yersizdir.

5-) Rivâyette geçen Abdülmuttalib oğullarının çok yemek yedikleriyle ilgili iddia yalandır. Çünkü onlar bu derece çok yemek yiyen kişiler olarak bilinmemektedirler.

6-) Rasûlullah (S.)'ın bu topluluğa söylediği iddia edilen: “Kim benim davetime katılır ve bana yardımcı olursa, o kişi benim kardeşim, vezîrim, vâsim, vârisim ve benden sonra halifem olur” sözü bir iftiradır. Müminlerin hepsi bu iki kelimeyi kabul edip dini yayma konusunda Hz. Peygamber'e yardım etmişlerdir.

7-) Sahîh hadis kitaplarında “yakın akrabaları inzâr et!” âyetinin nüzul sebebi Râfîzî'nin zikrettiği bu rivâyet değil, daha farklıdır.⁵ Dolayısıyla bu rivâyeti sahîh olarak kabul etmek mümkün değildir.⁶

II. TENKİT :

Râfîzî, ikinci delil olarak Rasûlullah'tan mütevâtir olarak nakledildiğini öne sürdüğü şu hadisi zikretmektedir: “Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!”⁷ âyeti nâzil olunca Rasûlullah (S.) Ğadîr Hum denilen yerde insanlara hitap etti ve: “Ey insanlar! Ben size kendi nefislerinizden daha önemli (öncelikli) değil miyim?” diye sordu. Orada bulunanlar: “Evet” dediler. Rasûlullah: “Ben kimin mevlâsı (efendisi, dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır. Ey Allahım! Ali'ye dost olan kimseye sen de dost ol! Ona düşman olana sen de düşman ol! Ona yardım edene sen de yardım et! Onu zelîl kılanı sen de zelîl kıl!” dedi. Bu söz üzerine Hz. Ömer, Hz. Ali'ye: “Ne güzel! Sen böylece benim, her mümin erkek ve kadının velîsi oldun” dedi.⁸ el-Hillî, metinde geçen veliden maksadın tasarruf etmek, tasarruf yetkisinde bulunmak olduğunu iddia etmektedir.

İslâm tarihindeki meşhur Ğadîr Hum olayıyla ilgili olarak nakledilen bu hadisle ilgili İbn Teymiyye bazı tenkitlerde bulunmuştur. Ona göre, “Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!” âyeti Vedâ haccından çok daha önce nâzil olmuştur. Ğadîr Hum olayı ise, Hz. Peygamber'in Vedâ haccından dönüşünde meydana gelmiştir (18 Zilhicce 10/17 Mart 632).⁹ Rasûlullah bu olaydan sonra iki aydan birkaç gün fazla yaşamıştır. Veda haccı sırasında Zilhicce'nin 9. günü

⁵ Bkz: Buhârî, Vesâyâ, 11 ; Tefsîr, 26/2 ; Ahmed b. Hanbel, Müsned, Mısır, H.1313, I, 206 ; İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünneti'n-Nebeviyye., Mısır, H.1321, IV, 82-84.

⁶ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 80-84

⁷ Mâide, 5/67.

⁸ Bu hadisler için bkz. Tirmîzî, Menâkıb, 19.

⁹ Ğadîr Hum olayıyla ilgili fazla bilgi için bkz: Abdülhüseyn Ahmed en-Necefi, el-Ğadîr fi'l-Kitâb ve's-Sünne ve'l-Edeb, Beyrut, 1983 ; Cemal Sofuoğlu, “Ğadîr-i Hum Meselesi”, A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1983, C:XXVI, 461-470 ; Ethem Ruhi Fiğlalı, “Ğadîr-i Hum”, DİA, İstanbul, 1996, C:XIII, 279-280.

Arafat'ta en son nâzil olan âyet şu idi: “Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım, size nimetimi tamamladım ve size din olarak İslâm'ı seçtim...”¹⁰ Ğadîr Hum mıntıkasında indiği ifade edilen “Ey Rasûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et!” âyeti o vakitte (Arafat'ta en son indiği kabul edilen âyetten 9 gün sonra) nasıl nâzil olmuş olabilir? İlim ehline göre bu âyet Ğadîr Hum'dan önce inmiştir. Bu âyette şarabın haram edilmesi hükmü de bulunduğu için Medine'de ilk nâzil olan âyetlerdendir.

İbn Teymiyye'ye göre Hz. Peygamber'in Ğadîr Hum günü yaptığı öne sürülen konuşma, Vedâ haccında tebliğ ettiği hususlar gibi insanların tamamına duyurulması gereken bir şey değildir. Şayet Rasûlullah (S.)'in Ğadîr Hum'da zikrettiği sözler, hacda iken tebliğ etmesi gereken hususlardan birisi olsaydı bunları tüm insanlara Vedâ hutbesinde duyururdu. Rasûlullah (S.) Vedâ hutbesinde imâmetle ilgili hiçbir şey zikretmemiştir. Hiçbir âlim sahîh veya zayıf bir senetle Rasûlullah'ın Veda haccı sırasında Hz. Ali'nin imâmetiyle ilgili herhangi bir şey söylediğini nakletmemektedirler. Tirmîzî ve Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettikleri muâhât hadisine yapılan: “Ey Allahım! Ali'ye dost olana sen de dost ol! Ona düşman olana sen de düşman ol!...” ziyâde kısmı da uydurmadır.

Bu tenkitlerden sonra İbn Teymiyye Ğadîr Hum hadisiyle ilgili uzunca bir değerlendirme yapmakta ve özetle şöyle demektedir: “Şayet Rasûlullah (S.) bu sözü söylememişse bu konuda zaten söylenecek bir şey yoktur. Şayet söylemişse, bu sözü ile kesinlikle kendisinden sonraki halifelîği kastetmemiştir. Çünkü böylesine büyük ve önemli bir işin Müslümanlara apaçık bir tebliğ ile (meselâ Vedâ hutbesinde) duyurulması gerekir. Hadisin lafzında geçen “**mevlâ**” kelimesi dost anlamındadır. Allah (C.C) bir âyette şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz sizin dostlarınız Allah, Onun Rasûlü ve iman edenlerdir.”¹¹ Görüldüğü gibi Allah (C.C) müminlerin dostu, müminler de O'nun dostudur. Yine müminler de birbirinin dostudur. Rasûlullah (S.) Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Kureyş kabileleri ve Ensâr'dan İslâm'ı kabul edenlere Allah (C.C) ve Rasûlünden başka dostlarının olmadığını söylemiştir. Hz. Ali veya bir başkasının tüm müminlerin dostu olması gerek Hz. Peygamber'in hayatında, gerekse ölümünden sonra geçerlidir. Aynı şekilde Hz. Ali'nin vefâtından sonra da geçerli olan sâbit bir vasıftır. Bugün Hz. Ali, insanları idare etmediği ve yaşamadığı halde her müminin dostudur. Bununla birlikte diğer müminler de birbirinin dostudur.”¹²

¹⁰ Mâide, 5/3.

¹¹ Mâide, 5/55.

¹² İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 84-87.

III. TENKİT :

Râfızî (el-Hillî)'nin, Hz. Ali'nin imâmetine delalet ettiğini öne sürdüğü üçüncü hadis şudur: Rasûlullah (S.), Hz. Ali için şöyle buyurdu: “Senin bana yakınlığın, Hârûn'un Mûsa'ya olan yakınlığı gibidir. Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yoktur.”¹³ el-Hillî'ye göre, Hz. Hârûn, Hz. Mûsa'nın halifesi idi ve şayet ondan sonra yaşasaydı onun yerine geçecekti. Aynı şekilde Hz. Ali de, gerek mevcut olduğunda gerekse Tebük seferi dolayısıyla geçici süre yokluğunda Hz. Peygamber'e vekâlet etmiştir. Bu sebeple Hz. Ali, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra halife olmaya daha layıktır.

İbn Teymiyye, bu hadis ile ilgili tenkîdinde kısaca şu görüşlere yer vermektedir: “Bu hadis Buhârî ve Müslim'le birlikte diğer hadis kaynaklarında geçmektedir. Rasûlullah (S.) bu sözü Tebük seferine giderken söylemiştir. Rasûlullah (S.) gazve, umre veya hac için yolculuğa çıkacağında Ashab'tan birisini Medîne'ye vekil olarak tayin ederdi. Nitekim bir gazvede Hz. Osman'ı, Benû Kaynuka gazvesinde Bişr b. el-Münzir'i, Kureyş ile savaşa çıktığında İbn Ümmi Mektûm'u Medine'de yerine vekil olarak bıraktı. Tebük gazvesinde muharip olanlardan hiç kimsenin Medine'de kalmalarına izin verilmedi. Tebük gazvesi Rasûlullah (S.)'ın bizzat katıldığı son gazve idi. Kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar ve münafıklardan başka herkes bu sefere katılmıştı. Diğer tüm seferlerde eli silah tutan, güçlü bazı müminler Medine'de kalıyorlardı, Hz. Ali'nin vekil bırakıldığı Tebük gazvesinde ise Medine'de onun dışında hiçbir güçlü erkek kalmadı. Bazı münafıklar, Hz. Ali'ye sataşarak: “Peygamber sana buğzettiği için seni Medine'de vekil olarak bıraktı” demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ali, Rasûlullah (S.)'ın yanına ağlayarak geldi ve: “Beni kadınlar ve çocukların yanına mı vekil bırakacaksın?” demişti. Hz. Ali'nin bu sözüne karşılık Rasûlullah (S.), onun kendi yanında yüksek bir yeri olduğu için vekil tayin ettiğini, bu şekilde görevlendirilmesinin bir eksiklik olmadığını, Mûsa'nın da kavmine Hârûn'u bıraktığını söyledi. Rasûlullah (S.) böyle konuşarak Hz. Ali'nin gönlünü almak istedi. Bunun üzerine Hz. Ali'nin kalbi tatmin oldu ve sevindi.”

“Hz. Mûsa'nın, Hz. Hârûn'u yerine halife (vekil) tayin etmesi, Rasûlullah (S.)'ın Hz. Ali'yi vekil tayin etmesinden farklıdır. Hz. Mûsa, kendisi Tûr dağına çıkacağında Hz. Hârûn'u tüm kavmine vekil olarak bırakmıştır. Hz. Ali ise Medine'de bulunan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürülere vekil olarak bırakılmıştır. Birbirine benzetilen iki şeyin her hususta eşit olmaları gerekmez. Nitekim Rasûlullah (S.) Bedir savaşında ele geçirilen esirlerin âkıbetiyle ilgili görüşmeler yapıldığı sırada Hz. Ebûbekir'i Hz. İbrâhim'e, Hz. Ömer'i de Hz.

¹³ Buhârî, Fedâil, 9 ; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 30 ; Tirmizî, Menâkıb, 20.

Nuh'a benzetmişti. Öte yandan Hz. Ali, Hz. Peygamber'in sürekli vekili olsaydı Hicrî 9.yılda Hz. Ebûbekir hac emîri olarak tayin edilmezdi. Tebük seferinde Hz. Ali'nin Medine'de vekil olarak bırakılması ancak onun faziletine delâlet eder, imâmetine delâlet etmez. Çünkü ondan başka bir çok sahabî Medine'ye vekil olarak bırakılmıştır. Dolayısıyla Şia, Hz. Ali ve diğer Ashab arasında müşterek olan bazı işleri ve özellikleri sadece Hz. Ali'ye ait saymaktadır.”¹⁴

IV. TENKİT :

Râfızî dördüncü delil olarak şunu söylemektedir: “Rasûlullah (S.), kısa bir süre için de olsa Hz. Ali'yi Medine'de halife (vekil) olarak bıraktı. Bu sebeple O'nun vefâtından sonra başkasının değil, Hz. Ali'nin halife olması gerekir. Hz. Ali'den başkasının Medine'ye halife olarak bırakılmadığı icmâ ile sâbittir. Rasûlullah (S.) onu daha sonra da azletmemiştir. Dolayısıyla kendisinin vefâtından sonra halife olması gerekir. Medine'de halife olunca Medine dışındaki bölgelerin de halifesi olması icmâ ile sâbittir.”

İbn Teymiyye, el-Hillî'nin bu delilinin de bâtil ve zayıf olduğu kanaatindedir. Bu sebeple ona farklı noktalardan cevap vermektedir. İbn Teymiyye'nin bu husustaki tenkitlerini kısaca ve maddeler halinde inceleyeceğiz:

1-) Bir görüşe göre Hz. Peygamber, vefâtından sonrası için Hz. Ebûbekir'i yerine vekil olarak tayin etmiştir. Buna karşılık Râfızîler, Rasûlullah'ın Hz. Ali'yi, Ravendîler ise Hz. Abbas'ı halife tayin ettiğini iddia ederler. Halbuki Hz. Peygamber'den sahîh olarak nakledilen hadisleri bilen birisi, Rasûlullah (S.)'ın vefâtından sonra yerine halife tayin ettiğine ilişkin hadislerin Hz. Ebûbekir'e delâlet ettiğini bilir. Bu hadisler arasında Hz. Ali ve Hz. Abbas'ın halife tayin edildiğine dâir hiçbir hadis yoktur. Şayet Hz. Peygamber (S.) kendisinden sonra bir kimseyi halife tayin etseydi, Hz. Ebûbekir'den başkasını tayin etmezdi.

2-) Rasûlullah (S.) hayatta iken ümmetini kendisi veya bir vekiliyle yönetmiştir. O, vefât ettiği zaman bu konudaki sorumluluk ondan düşmüştür. Bu durum Hz. İsbâ'nın şu sözünden anlaşılmalıdır: “Ben onların aralarında bulunduğum sürece onları gözetleyip kolladım. Sen beni vefat ettirince onları gözetleyen (yalnız) sen oldun. Sen her şeyi görensindir.”¹⁵

3-) Her peygamber bizzat kendisi veya bir vekili vasıtasıyla idâre işlerini yürütmüştür. Hz. Peygamber bu şekilde Attâb b. Esîd'i Mekke'ye, Hâlid b. Saîd

¹⁴ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 87-91.

¹⁵ Mâide, 5/117.

b. el-Âs, Ebân b. Saîd b. el-Âs, Ebû Süfyân b. Harb, Muaz b. Cebel ve Ebû Mûsâ'yı Necrân'a, Yemen'e ve çeşitli bölgelere göndermiştir. Vali ve zekat görevlisi olarak, haddleri uygulamak ve diğer hizmetleri yerine getirmek için çeşitli görevlendirmelerde bulunmuştur. Tebük gazvesinden sonra H.9. yılda Hz. Ebûbekir'i hac emîri tayin etmiş, ayrıca her gazveye çıkışında, hac ve umreye gidişinde yerine vekil bırakmıştır. Hz. Peygamber, hayatta iken ihtiyaç olduğunda yerine vekil bırakmıştır. Ancak ölümünden sonrası için bir halife bırakması gerekmemektedir.

4-) Rasûlullah (S.) hayatta iken kendi yokluğunda mecburiyetler karşısında halkı idâre edecek kişileri tayin ediyordu. Ancak O'nun vefâtından sonrası için bir emîr tayin etmesinin gerekmediği bilinen hususlardandır. Bu konuda akıl sahipleri ittifak halindedir. Çünkü Rasûlullah (S.)'ın ümmetin cüzî işleri için tayin ettiği kimselere vefâtından sonra yardım etmesi mümkün değildir. İnsanlar bir idareciden sonra yeni bir idareciye muhtaçtır. Tayin edilmiş olan kişinin hal ve davranışlarında bir bozukluk görülürse onun azledilmesi gerekir. Nitekim Hz. Peygamber, hayatta iken hakkında şikayet olan kişiyi azlederdi.

5-) Şayet Rasûlullah (S.) vefâtından sonrası için birisini halife olarak bıraksaydı, Allah (C.C)'ın Nebisinin seçtiği gibi o kişi de halife olmaya en layık kişi olurdu. O hayatta iken tayin ettiği görevlilerin birisinde çirkin bir durum görürse onu azlederdi. Meselâ, Hâlid b. Velîd'i Cezîme oğulları üzerine sefere göndermişti. Hâlid onların hepsini öldürdü. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara öldürülen kişilerin yarı diyetini ödemiş ve: "Ey Allahım! Ben, Hâlid'in yapmış olduğu işten sorumlu değilim" demişti. Yine vali olarak tayin etmiş olduğu Velîd b. Ukbe ve Sa'd b. Ubâde'yi bazı sebeplerden dolayı azletmiştir.

6-) Râfîzî'nin: "Rasûlullah (S.), Hz. Ali'yi Medine emîrliğinden azletmedi" sözü bâtil bir görüştür. Hz. Peygamber Tebük seferinden dönünce Hz. Ali'nin bu görevi tabîi olarak sona ermiştir. Diğer gazvelerde de durum böyledir. Rasûlullah (S.) daha sonra Hz. Ali'yi Yemen'e görevli olarak göndermiştir. Ayrıca Vedâ haccına giderken Medine'de Hz. Ali'yi değil, bir başkasını vekil olarak bırakmıştır. Hz. Ali'nin Medine'deki vekillik görevinin devam ettiği iddiası, ancak Rasûlullah'ın hayatından cahil olan birisinin sözü olabilir. Hz. Peygamber bizzat Medine'de bulunduğu sırada orada başka birisinin halife (vekil) olması mümkün değildir.¹⁶

¹⁶ İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, IV, 91-95.

V. TENKİT :

Râfızî beşinci delil olarak cumhûrun rivâyet ettiğini öne sürdüğü Hz. Peygamber'in, Hz. Ali'ye söylediği şu sözü nakleder: "Sen benim kardeşim, vâsim, benden sonra halifem, borcumu ödeyecek olansın." el-Hillî'ye göre bu söz, Hz. Ali'nin imâmeti konusunda bir delildir.

İbn Teymiyye bu hadisle ilgili tenkitlerini iki noktada toplamıştır:

1-) Bu hadis, hüccet olarak kabul ettiğimiz hadis kitaplarında bu şekilde mevcut değildir. Hadis imamlarından hiçbirisi bu hadisi sıhhatli bulmamışlardır. Râfızî, "bu hadisi cumhûr rivâyet etti" derken bu sözülle hadis âlimlerini kastediyorsa, bu onlar üzerine bir iftiradır. Şayet o, Ebû Nuaym, Meğâzilî ve benzerlerini kastediyorsa bunların hüccet olmadıkları ittifak ile sâbittir.

2-) Bu hadis, hadis âlimlerinin ittifakıyla yalan ve uydurma bir hadistir. İbn Hazm'ın da dediği gibi, bu gibi hadislerin uydurma olduğu haber ve nakil ilmimi en aşağı derecede bilen bir kişi tarafından bile bilinebilir. Bu şekildeki bir hadisi, kendisini hüccet olarak kabul ettiğimiz hadis âlimleri kitaplarında tahrîc etmezler. Bu hadisi nakledenler kitaplarında karışık ve şişirme bilgileri bir araya toplayanlardır. Her âlim bu tip kitaplarda yalan haberler olduğunu bilir. Bunlar Vâhîdî, Sa'lebî vb. kimselerin tefsirleri ve fezâil konusunda yazılmış karışık, şişirme bilgileri toplayan kitaplardır.

Öte yandan İbnül-Cevzî, "Kitâbül-Mevdûât" adlı eserinde bu hadisi Ebû Hâtim el-Büstî tarikiyle benzer lafızlarla naklederek bunun uydurma olduğunu söylüyor. İbn Hibban da hadisin râvilerinden Mutr b. Meymûn'un uydurma hadisleri rivâyet eden bir kişi olduğu için hadislerini rivâyet etmenin uygun olmayacağı kanaatindedir. Hadisçilerin bu hadisin sahih olan kısmına ait lafızlarıyla ilgili rivâyetlerinde "sen benden sonra halifemsin (vekilimsin)" ibâresi yoktur. Sadece "Ailem ve yakın akrabam için halifemsin (vekilimsin)" lafzı vardır. Bu durum da Müslümanların genel halifelliğini değil, özel bir görevlendirmeyi ilgilendirir.¹⁷

VI. TENKİT :

Râfızî, Hz. Ali'nin imâmetine altıncı delil olarak Enes b. Mâlik'in naklettiği muâhât (kardeşlik) hadisini zikretmektedir: Mübâhele günü Hz. Peygamber, Muhâcir ve Ensâr arasında kardeşlik tesis etti. Hz. Ali, Rasûlullah (S.)'in görebileceği bir yerde olmasına rağmen onu hiçbir kimseyle kardeş yapmadı. Bunun üzerine Hz. Ali ağlayarak oradan uzaklaştı. Biraz sonra Rasûlullah (S.): "Ebul-Hasan ne yaptı (nerede)?" diye sordu. Oradakiler: "Ağlayarak buradan gitti" dediler. Hz. Fâtıma, Hz. Ali'ye niçin ağladığını sorunca: "Rasûlullah (S.)

¹⁷ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 95-96.

Muhâcir ve Ensâr arasında kardeşlik tesis etmesine rağmen beni hiç kimse ile kardeş yapmadı” dedi. Bunun üzerine Hz. Fâtıma şöyle dedi: “Allah (C.C) seni utandırmazın. Belki de Rasûlullah (S.) seni kendisi için sakladı.” Hz. Ali’nin yanına gelen Hz. Bilal: “Ey Ali! Rasûlullah seni çağırıyor” dedi. Hz. Ali, Hz. Peygamber’in yanına gitti. Rasûlullah: “Ey Ebü’l-Hasan! Niçin ağlıyorsun?” diye sorunca Hz. Ali durumu anlattı. Rasûlullah: “Ben seni kendim için ayırdım. Peygamber’e kardeş olman seni sevindirmez mi?” deyince Hz. Ali: “Elbette” dedi. Hz. Peygamber, Hz. Ali’yi elinden tutarak minbere çıktı ve şöyle buyurdu: “Ey Allah’ım! Bu bendendir, ben de ondanım. Onun benim yanındaki yeri Hârûn’un, Mûsâ’ya yakınlığı gibidir. Ben kimin mevlâsı (efendisi veya dostu) isem Ali de onun mevlâsıdır.” Bu konuşmadan sonra Hz. Ali oradan ayrıldı. Hz. Ömer ona yetişti ve: “Bravo! (Tebrikler) Ey Ebe’l-Hasan! Sen, benim ve her Müslümanın mevlâsı oldun” dedi.

Râfızî’ye göre işte bu kardeşlik hadisesi, Hz. Ali’nin en faziletli olduğuna ve imam (halife) olması gerektiğine delildir.

Muâhât hadisiyle ilgili İbn Teymiyye, farklı noktalardan değerlendirme ve tenkitler yapmaktadır. Bunları maddeler halinde kısaca verelim:

1-) Râfızî (el-Hillî) âdeti olduğu gibi bu hadisin de kaynağını vermemekte ve herhangi bir kitaba nispet etmemektedir. Zaten Râfızî şeyhleri yalan hadis söylerler ve isnatsız olarak yalan hadis rivâyet ederler.

2-) Bu hadis, hadis âlimlerine göre uydurmadır. Hadis bilgisine sahip hiçbir kimse, bu hadisin uydurma olduğu, bunu uyduranın câhil ve apaçık bir yalancı olduğu hususunda şüpheye düşmez.

3-) Rasûlullah (S.)’ın Hz. Ali ile kardeşlik tesis ettiğini rivâyet eden tüm hadisler uydurmadır. Çünkü Rasûlullah (S.) hiçbir Muhâciri Muhâcirler ile, bir Ensârı da diğer bir Ensâr ile kardeş yapmamıştır. Ancak Medine’ye gelişinin ilk dönemlerinde Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşlik tesis etmiştir. Mübâhele olayı¹⁸ ise Necran heyetinin gelişi sırasında H.9 veya H.10. yılda meydana gelmiştir.

4-) Bu hadisin yalan olduğuna delâlet eden noktalardan birisi metinde geçen: “Mübâhele günü Rasûlullah (S.) Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşlik tesis etti” sözüdür. Mübâhele hadisesi Hıristiyan Necran heyeti geldiği zaman meydana gelmiştir. Bu sırada Âl-i İmran sûresi nâzil olmuştur. Bu olay H.9

¹⁸ H.9 veya 10.yılda Medine’ye gelen Necran Hıristiyanları heyetiyle görüşen Hz. Peygamber’in onları karşılıklı lânetleşmeye çağırması hadisesi olarak bilinmektedir. Bu konuda fazla bilgi için bkz: Kur’an-ı Kerim, Âl-i İmran, 5/61-64 vd.; Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, çev: Salih Tuğ, 5.baskı, İstanbul, 1990, I, 620-624 ; Mustafa Fayda, İslâmiyet’in Güney Arabistan’a Yayılışı, Ankara, 1982, s.34.

veya H.10.yılda olmuştur. Mübâhale olayı sırasında Müslümanlar arasında kardeşlik tesis edilmediği konusunda ittifak vardır.

5-) Muhâcirler ve Ensâr arasında gerçekleştirilen kardeşlik tesisi olayı Hicrî birinci yılda Neccâr oğullarının yurdunda olmuştur. Mübâhale hadisesi ile bu olay arasında bir çok yıl vardır.

6-) Rasûlullah (S.) Muhâcirler ile Ensâr arasında kardeşlik tesis etmiştir. Hem Rasûlullah, hem de Hz. Ali Muhâcirdir. Bu sebeple bu ikisi arasında kardeşlik olmaz. Bilakis Hz. Ali ile Sehl b. Huneyf arasında kardeşlik olur. Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi kendisine kardeş yapmamıştır.

7-) Rasûlullah (S.), Hz. Ali'ye söylediği: “Senin benim yanımdaki yerin Hârun’un Mûsâ yanındaki yeri gibidir. Sen buna râzı değil misin?” sözünü (daha önce de geçtiği gibi) sadece bir defa Tebük gazvesine giderken söylemiştir. Hadis âlimlerinin ittifakıyla bu sözü bir daha başka bir yerde söylememiştir.

8-) Muâhât hadisesi ve orada meydana gelenler umûmî ve mutlakdır. Bu sebeple kardeşlik tesisi en faziletli kimse olmayı ve imam seçilmeyi gerektirmez. Rasûlullah: “Eğer yeryüzünde halk arasından bir dost seçmem gerekirse, Ebûbekir'i dost olarak seçerdim” buyurdu. Rasûlullah'a insanlar arasında en sevgili gelen kişi Hz. Ebûbekir'dir.

9-) Bazıları kardeşlik tesisinin bir kısım Muhâcir ile diğer bir kısım Muhâcir arasında olduğunu zannederler. Ancak durum böyle değildir ve bu şekildeki tüm rivâyetler bâtıldır. Bu konudaki rivâyetler yalan ve hatalı sözlere dayanmaktadır. Kardeşlik tesisi Muhâcirler ile Ensâr arasında olmuştur. Rasûlullah (S.) kardeşlik tesisini gerçekleştirmekle Ensâr ile Muhâcirler arasında kopmaz bir bağ kurmuştur.¹⁹

VII. TENKİT :

Râfızî yedinci delil olarak cumhûrun tamamının rivâyet ettiğini öne sürdüğü Hayber'in fethiyle ilgili hadisi zikretmektedir: Bu uzunca hadise göre Hayber'in 29 gece boyunca kuşatılması olayında sancak Hz. Ali'de bulunuyordu. Hz. Ali'ye göz ağrısı isâbet edince o savaşa katılmadı. (Hayber Yahudilerinin bahadırı) Merhab ortaya çıkınca Rasûlullah ona karşı önce Hz. Ebûbekir'i, ertesi gün Hz. Ömer'i sancakla birlikte gönderdi. Ancak her ikisi de başarılı olamadılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber: “Bana Ali'yi çağırın” dedi. Oradakiler Hz. Ali'nin gözünün ağrıdığını söylediler. Bunun üzerine Rasûlullah: “Ben onu, Allah ve Rasûlünü seven, Allah ve Rasûlünün de kendisini sevdiği bir kimse olarak görüyorum. O savaştan kaçmış değildir” dedi. Hz. Ali'yi

¹⁹ İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, IV, 96-97.

Rasûlullah'ın yanına getirdiler. Rasûlullah kendi eline tükürerek Hz. Ali'nin gözünü ve başını meshetti. Hz. Ali hastalığından kurtuldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona sancağı verdi. Allah (C.C), Hz. Ali'nin eliyle fethi müyesser kıldı. Hz. Ali, Merhab'ı öldürdü. Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye "selâm" sıfatını verdi.²⁰

el-Hillî'ye göre bu sıfat Hz. Ali'nin diğer Müslümanlardan yüksek derecede olduğuna ve en faziletli olduğuna delâlet eder. O halde Hz. Ali'nin imam olması gerekir.

İbn Teymiyye, nakledilen bu hadis ve el-Hillî'nin yaptığı yorumla ilgili 4 farklı noktadan tenkitlerde bulunmuştur:

1-) Bu hadisin sıhhati noktasında Râfızî, cumhûrun bunu naklettiğini iddia etmektedir. Halbuki bu hadisi sahîh olarak rivâyet edenler bu şekilde nakletmemişlerdir. Hayber günü Hz. Ali'nin gözündeki ağrı sebebiyle orada hazır bulunmayıp geri kaldığı nakledilir. Hz. Ali gelmeden önce Rasûlullah: "Sancağı öyle bir kişiye vereceğim ki, o kişi Allah'ı ve Rasûlünü sever, Allah ve Rasûlü de onu sever. Allah fethi onun elleriyle müyesser kılacaktır." buyurmuş, bu sözlerden önce sancak ne Hz. Ebûbekir'e, ne de Hz. Ömer'e verilmemiştir. Ertesi gün Hz. Peygamber, yanına gelen Hz. Ali'nin gözlerini tedavi ettikten sonra sancağı ona vermiştir. Bu hadiste Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'e bir noksanlık izâfe edilmesi kesinlikle söz konusu değildir.

2-) Hz. Ali'nin Allah'ı ve Rasûlünü sevdiği, Allah ve Rasûlünün de onu sevdiği bir gerçektir. Râfızîler, Ashâbın Hz. Peygamber'in vefâtından sonra onun yolundan döndüklerini iddia ederler. Bu hadisi bu iddiaya delil göstermek mümkün değildir. Allah ve Rasûlünün sevdiği kimse olmak sadece Hz. Ali'ye için geçerli olan bir husus değildir. Bu durum bir çok sahabî için de geçerli bir durumdur. Hayber'in fethinin Hz. Ali'nin eliyle gerçekleşmesi, onun tüm Ashab'tan daha faziletli olmasını ve imâmetin ona tahsis edilmesini gerektirmez.

3-) Bu hadis, Hz. Ali'nin Hayber günü ne kadar faziletli olduğunu gösterse bile o günden sonra Hz. Ali'den başka birisinin daha faziletli olamayacağını göstermez.

4-) Biz Hz. Ali'nin en faziletli sahabî olduğunu kabul etsek bile bu durum onun mâsum imam olduğuna delâlet etmez. Zeydiyye Şiîlerinin pek çoğu ve son dönem Mu'tezile'ye mensup kimseler Hz. Ali'nin faziletine inanmakla beraber Hz. Ebûbekir'in halifeliğini kabul etmektedirler. Meşhur imamların

²⁰ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 333.

hepsi, Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in, Hz. Osman ve Hz. Ali'den daha faziletli olduğu konusunda ittifak etmişlerdir.²¹

VIII. TENKİT :

Râfızî sekizinci delil olarak cumhûrun rivâyet ettiğini iddia ettiği kuş hadisini zikretmektedir: Bir gün Rasûlullah (S.)'a kuş eti getirilmişti. Bunun üzerine Rasûlullah: "Allah'ım! Kullarından sana ve bana en sevgili gelen kimseyi gönder ki, benimle şu kuşun etinden yesin" dedi. Bu sözden sonra Hz. Ali geldi ve kapıyı çaldı. Enes, Rasûlullah'ın ihtiyacını giderdiğini söyledi. Rasûlullah hacetinden döndükten sonra aynı sözleri tekrarladı. Kapı tekrar çalındı ve Enes, Hz. Ali'ye aynı sözleri söyleyerek geri gönderdi. Biraz sonra Hz. Ali tekrar gelerek daha önceki vuruşlarından daha sert bir şekilde kapıya vurdu. Bu kez Rasûlullah da kapının sesini duydu ve onun içeriye girmesine izin verdi. Rasûlullah, Hz. Ali'ye gecikmesinin sebebini sorunca o, üç kere kapıya geldiğini ve her defasında Enes tarafından geri çevrildiğini söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah: "Ey Enes! Seni böyle davranmaya sevkeden şey nedir?" diye sorunca Enes şöyle cevap verdi: "Bu duanın Ensâr için olmasını arzu ediyordum." Rasûlullah: "Ey Enes! Ensâr sözünde durmuştur, bu sebeple Ali'den daha hayırlıdır. Ensâr sözünde durmuştur, bu sebeple Ali'den daha faziletlidir" dedi.

Râfızî'ye göre Hz. Ali'nin, Allah (C.C)'a kulları içinde en sevgili gelmesi onun imam olmasını gerektirmektedir.

İbn Teymiyye, bu hadisle ilgili özetle şu tenkitleri yapmaktadır:

1-) Bu naklin sıhhati konusunda Râfızî'nin iddia ettiği "bu hadisi cumhûrun tamamı rivâyet etti" sözü cumhûr üzerine atılmış bir yalandır. Çünkü kuş hadisi sahîh hadisleri nakleden âlimlerden hiçbiri tarafından rivâyet edilmemiş, hadis imamları da bu hadisi sahîh olarak kabul etmemişlerdir.

2-) Kuş hadisi ilim ehli ve nakil konusunun inceliklerini iyi bilen âlimlere göre yalan ve uydurma hadislerdendir. Ebû Mûsâ el-Medenî, hadis hâfızlarının kuş hadisinin tarîklerini bir araya topladıklarını, bunlar arasında Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Nuaym ve İbn Merdûye de olduğunu, bunlardan Hâkim en-Nîsâbûrî'ye kuş hadisi sorulunca onun: "bu hadis sahîh değildir" dediğini söylemektedir. Hâkim'in Şia'ya temâyülü olmasına rağmen böyle cevap vermesi ilginçtir.

3-) Kuş eti yemek çok büyük bir iş değildir. Allah (C.C)'a en sevgili gelen kimsenin gelip ondan yemesi normal bir olaydır. Çünkü herhangi bir yiyecek

²¹ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 97-99.

yemek ve her insan için meşrû bir iştir. Bu hususun, Allah katında Ona daha yakın olmak ve bu yakınlığı daha da artırmakla ilgisi yoktur.

4-) Bu hadis Râfızîler'in görüşlerine zıt düşmektedir. Çünkü onlar: "Nebî (S.) Ali'nin kullar arasında Allah (C.C)'a en yakın kişi olduğunu biliyordu. Bu sebeple onu kendisinden sonra halife tayin etti" diyorlar. Halbuki bu hadis, Rasûlullah (S.)'ın Hz. Ali'nin kullar arasında Allah'a en sevgili kişi olduğunu bilmediğine delâlet etmektedir.

5-) Şayet Rasûlullah (S.), Hz. Ali'nin Allah'a en sevgili kul olduğunu bilseydi onu yanına çağırarak için birisini gönderirdi. Nitekim farklı zamanlarda Ashab'tan bazılarını bu şekilde huzuruna çağırıştır. Ya da şöyle diyebilirdi: "Allah'ım! Bana Ali'yi gönder. Çünkü o kulların arasında sana en sevgili olan kişidir."

6-) Bu hadisi nakzeden mütevâtir hadisler vardır: "Şayet yeryüzünde yaşayanlardan bir dost edinseydim, Ebûbekir'i dost edinirdim."²² Bir başka sahîh hadiste Rasûlullah'a: "İnsanlar arasında en çok kimi seversin?" diye sorulunca O: "Âişe'yi" dedi. Erkeklerden en çok kimi sevdiği sorulunca da: "O'nun (Âişe'nin) babasını" dedi.²³ Ashab arasında bunu bilmeyen yoktu ve bu duruma kimse de karşı çıkmamıştı.²⁴

İbn Teymiyye, bu tenkitleri yaptıktan sonra Hz. Ebûbekir'in en faziletli sahâbî olduğuyla ilgili detaylı bilgiler ve hadisler naklediyor.²⁵ Araştırmamızın hacmi sınırlı olduğu için bunların teferruatına girmiyoruz.

IX. TENKİT :

Râfızî şöyle diyor: "9. delil, cumhûrun rivâyet ettiği Rasulullah (S.)'ın Müslümanlara Hz. Ali'ye selam göndermelerini emretmesiyle ilgili hadistir. Bu hususta Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Ali, peygamberlerin efendisi ve muttakîlerin imamı, (abdestin nûrundan) el, yüz ve ayakları parlak olanların lideridir." Yine: "O, benden sonra her müminin (velîsi) en yakın olanıdır", "Ali bendendir, ben de ondanım. O, her mümin erkek ve kadının nefsinden daha öncedir" şeklinde hadisler mevcuttur. Bu hadisler, Hz. Ali'nin imâmetine delâlet eder."

İbn Teymiyye'nin bu hadislerle ilgili tenkitleri özetle şu şekildedir:

1-) Râfızî âdeti olduğu gibi bu (metinde ilk olarak geçen) hadisi herhangi bir kitaba nispet etmemiştir. Onun: "Bu hadisi cumhûr rivâyet etti" sözü

²² Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 377 ; Tirmizî, Menâkıb, 14.

²³ Müslim, Fedâil, 33 ; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 384.

²⁴ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 99-100.

²⁵ bkz: İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 100-102.

yalandır. Bu hadis, Sahihler, Müsnedler, Sünenler ve bunlardan başka bilinen diğer hadis kitaplarında yoktur. Bu hadisin bir kısmını Hâtibî el-Leylî nakletmişse de bu, Müslümanların ittifakıyla kendisine tâbi olmayı gerektiren bir delil değildir. Allah (C.C) bize yalan söylemeyi haram kılmıştır. Rasûlullah da bilerek kendisine yalan isnat edenin Cehennem'deki yerine hazırlanmasını söylemiştir.

2-) Bu hadis, hadis âlimlerinin ittifakıyla yalan ve uydurmadır. Hadis bilgisine en aşağı derecede sahip olan bir kişi bile bu sözün yalan ve uydurma olduğunu bilir.

3-) Bu sözü Rasûlullah'a nispet etmek uygun olmaz, kim bu sözü söylese yalancıdır. Metinde Hz. Ali'ye ait olarak zikredilen sıfatlar bizzat Rasûlullah'a aittir. “**Seyyidü'l-Mürselîn**” ve “**İmâmü'l-Muttakîn**” sıfatları Hz. Peygamber'e ait vasıflardır. Bu konuda âlimler arasında ittifak vardır. Ayrıca Râfızî'nin zikrettiği “Ali benden sonra her müminin (velîsi) en yakın olanıdır” Rasûlullah'a atfedilen bir yalandır. Aksine Hz. Peygamber, hem hayatta iken, hem de öldükten sonra her müminin velîsidir. Düşmanlığın zıttı olan dostluğun (velâyet) zamanla ilgili bir sınırı yoktur. İdâre ile ilgili bir velâyet olsaydı Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye şöyle demesi gerekirdi: “Benden sonra her müminin vâlisi (idarecisi) sensin.”

Rasûlullah'ın Hz. Ali'ye: “Sen bendensin, ben de sendenim”²⁶ şeklindeki sözü, bu hadisin dışındaki hadislerde sahîh olarak geçmektedir. Aynı şekilde Ca'fer b. Ebî Tâlib'e: “Sen yaratılış ve ahlak olarak bana benziyorsun” demiş, azatlısı Zeyd b. Hârise'ye de: “Sen bizim kardeşimiz ve efendimizsin” demiştir.²⁷ Hz. Peygamber bir konuşmasında Eş'arî kabilesinden övgüyle bahsetmiş ve: “...Eş'arîler bendendir, ben de ondanım” buyurmuştur. Ashab'tan bir başkası için de aynı sözleri söylemiştir. Dolayısıyla tüm bu sözler imâmete ve kişilerin en faziletli olduklarına delâlet etmez.²⁸

X. TENKİT :

Râfızî onuncu delil olarak şunu söylemektedir: Cumhûr, Rasûlullah(S.)'in şu sözünü nakleder: “Ben size iki şey bırakıyorum. Şayet o iki şeye sınıksız sarılırsanız asla sapıtmazsınız. O iki şey; Allah (C.C)'ın kitabı ve yakın akrabam ile Ehl-i beytimdir. O ikisi havuzun başına gelinceye (mahşere) kadar birbirinden ayrılmayacaklar.” Bir başka hadiste: “Sizin için Ehl-i beytim Nûh'un gemisi gibidir. Kim ona binerse kurtulur, kim ondan geri kalırsa batar.” buyurur. Bu söz Rasûlullah'ın Ehl-i beytine sarılmanın gerekliliğine delâlet eder.

²⁶ Tirmîzî, Menâkıb, 62.

²⁷ Buhârî, Sulh, 6 ve Fedâil, 17 ; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 108.

²⁸ İbn Teymiyye, Minhâcû's-Sünne, IV, 102-104.

Hz. Ali de Ehl-i beytin efendisi olduğuna göre, herkesin ona itaat etmesi gerekir. Dolayısıyla Hz. Ali imam olmalıdır.

İbn Teymiyye bu delile 4 farklı noktadan tenkit getirmektedir:

1-) Bu hadisin benzer bir tarîki Sahîh-i Müslim’de geçmektedir. Buradaki rivâyette: “Ben size, kendisine sınıksız sarıldığınız müddetçe asla sapıtmayacağınız bir şey bıraktım. O da Allah (C.C)’ın kitabıdır” ibâresi geçmektedir. Hadiste geçen “Yakın akrabam (itrafî) ile Ehl-i beytim havuzun başına gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaklardır” ibâresini Tirmîzî²⁹ rivâyet etmiştir. Bu söz Ahmed b. Hanbel’e sorulmuş ve o, hadisin bu kısmının zayıf olduğunu söylemiştir. İlim ehlinin geneli de bunu sahîh olarak kabul etmemişlerdir. Hadiste geçen: “Ehl-i beytim Nuh’un gemisi gibidir...” lafzı sahîh isnatla bilinmemekte ve kendisine güvenilen hadis âlimlerinin kitaplarında geçmemektedir.

2-) Rasûlullah’ın: “Allah’ın kitabı ve yakın akrabam havuzun başına gelinceye kadar birbirinden ayrılmayacaktır” sözü ise doğrudur. Bu söz, Rasûlullah’ın yakın akrabasının icmâlarının hüccet olduğuna delâlet eder.

3-) Rasûlullah’ın yakın akrabası Hz. Ali’nin imâmeti ve en faziletli kimse olması hususunda ittifak etmemişlerdir. Aksine İbn Abbas gibi yakın akrabasının ileri gelenleri Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer’i Hz. Ali’nin önüne geçirmişlerdir. İmam Mâlik, Ebû Hanîfe, Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel’in mezhebine uyanların görüşleri de böyledir.

4-) Rasûlullah’ın yakın akrabasının icmâî, ümmetin icmâından daha kuvvetli değildir. Ümmetin icmâî Kitap ve Sünnet ile birlikte hüccettir. Yakın akrabasının icmâî ise bir kısım ümmetin icmâîdir.³⁰

XI. TENKİT :

Râfîzî şöyle diyor: 11. delil cumhûrun rivâyet ettiği ve Hz. Ali’yi sevmeyi ve ona dost olmanın gerekliliğiyle ilgili hadistir. Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde naklettiği bir hadis şöyledir: Rasûlullah, Hasan ve Hüseyin’in elini tutarak şöyle dedi: “Kim beni, bu ikisini, onların babaları ve annelerini severse, kıyamet gününde benimle birlikte olacaktır.”

İbn Hâlûye’nin Huzeyfe’den naklettiği bir hadiste Rasûlullah şöyle buyurdu: “Kim, Allah’ın kendi eliyle yaratmış olduğu ve ona “ol” dediği yâkut dalına sarılmak isterse benden sonra Ali b. Ebî Tâlib’i emir kılsın.”

Ebû Saîd’in naklettiği bir hadiste Rasûlullah, Hz. Ali’ye şöyle dedi: “Seni sevmek imandandır, sana buğzetmek nifaktandır. Cennet’e ilk girecekler seni

²⁹ Tirmîzî, Menâkıb, 77.

³⁰ İbn Teymiyye, Minhâcû’s-Sünne, IV, 104-105.

sevenlerdir. Cehennem'e ilk girecekler ise sana buğzedenlerdir. Allah bunun için seni bana yakın kılmıştır. Bu sebeple sen bendensin, ben sendenim. Şu kadar var ki, benden sonra peygamber yoktur.”

Şakîk b. Seleme'nin Abdullah'tan naklettiğine göre o şöyle dedi: “Rasûlullah'ın, Hz. Ali'nin elini tutarak şöyle dediğini işittim: “Bu benim velîm, ben de onun velîsiyim. Onun düşmanı benim düşmanım, onun dostu benim de dostumdur.”

Câbir'den rivâyet edilen bir hadiste Rasûlullah şöyle buyurdu: “Bana Cebrâil, Allah katından üzerinde beyaz yazı olan yeşil bir sayfa getirdi. O sayfada şöyle yazılıydı: “Ben yaratıklarım üzerine Ali'nin sevgisini farz kıldım. Bu hususu benden insanlara ulaştır.”

Râfîzî, bu konuda çeşitli yollardan gelen sayılamayacak kadar çok hadis mevcut olduğunu, bunların Hz. Ali'nin en faziletli kişi olduğuna ve imâmetine delâlet ettiğini söylemektedir.

İbn Teymiyye bu nakillerle ilgili tenkitlerini 3 noktada toplamıştır:

1-) Râfîzî, nakillerin sıhhatine hiç dikkat etmemektedir. Zikrettiği ilk hadisi Ahmed b. Hanbel meşhur olan Müsned'inde değil, Ashâb'ın faziletiyle ilgili diğer Müsnedlerde geçmeyen hadisleri rivâyet ettiği “Kitâbü'l-Fedâil” adlı kitabında nakletmiştir. Bu kitapta Müsned hadis kitaplarında zikredilmesi uygun olmayan bazı zayıf hadisler de vardır. Bu kitaba Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah ve ondan rivâyetlerde bulunan el-Katî bir çok ziyâdeler yapmıştır. Râfîzî şeyhleri çok câhil kimseler oldukları için hadisleri bu kitaptan naklediyorlar, Abdullah ve el-Katî'nin rivâyetlerini bizzat Ahmed b. Hanbel'in rivâyet ettiğini zannediyorlar. Dolayısıyla Râfîzî'nin ilk olarak naklettiği hadis, Ahmed b. Hanbel'in naklettiği bir hadis değil, el-Katî'nin ziyâdelerinden birisidir.

İbn Hâlûye'nin naklettiği ikinci hadisi İbnü'l-Cevzî “Kitâbü'l-Mevdûât” isimli eserinde zikretmiş ve bunun uydurma olduğunu açıklamıştır. İbn Hâlûye'nin rivâyetleri ilim ehlinin ittifakıyla sahîh değildir.

2-) İbn Hâlûye'nin naklettiği hadisler, hadis ehline göre yalan ve uydurmadır. Râfîzî'nin naklettiği bu rivâyeti de hadis âlimlerinin güvendikleri Sıhah, Müsned, Sünen, Mu'cem ve benzeri hadis kitaplarında yoktur.

3-) İbn Hâlûye'nin naklettiği bu hadisin lafızlarını düşünen bir kimse bu sözlerin Rasûlullah'a ait olmadığını ve bir iftira olduğunu görür.³¹

³¹ İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, IV, 106-107.

XII. TENKİT :

Râfızî, on ikinci delil olarak Ebû Zerr el-Ğifârî isnadıyla rivâyet ettiği şu hadisi zikretti: “Kim Ali’nin halifeliğine kötü söz söyler, ona düşmanlık ederse o kişi kafir olur. O kişi Allah’a ve Rasûlüne savaş ilan etmiş olur. Kim Ali hususunda şüpheye düşerse o kişi kafir olur.

Râfızî ayrıca şu rivâyetleri de nakletti: Enes şöyle dedi: “Ben Rasûlullah’ın yanında bulunuyordum. Rasûlullah, Ali’yi kendisine doğru geliyorken gördü ve ona: “Ben ve bu (Ali) kıyamet günü ümmetime Allah’ın hücceti olacağız” dedi.”

Muâviye b. Hayde (veya Huyde) el-Kuşeyrî şöyle diyor: “Rasûlullah’ın, Hz. Ali’ye şöyle dediğini işittim: “Kim sana buğzederek ölürse, o kişi Yahudi veya Hristiyan olarak ölür.”

İbn Teymiyye bu hadislerle ilgili şu tenkitleri yapmaktadır:

1-) Mücerret olarak metindeki ilk hadisi rivâyet edilmesi, bu hadisi Rasûlullah’ın söylemiş olduğunun kesin olduğuna delâlet etmez.

2-) Hadis ilmine vâkıf olan herkes bu hadislerin yalan ve Rasûlullah üzerine isnat edilmiş birer iftira olduğunu bilir.

3-) Şayet bu hadisler sahâbî veya tabiînden rivâyet edilmişse, onların isimleri nerede? Onlardan bu hadisleri nakleden kişi bunları hangi kitaptan almıştır? Bu hadisler Ashab ve Tabiîn dönemlerinden sonra yalancılar tarafından uydurulmuştur.

4-) Hz. Ebûbekir, Hz. Peygamber’den sonra imam (halife) olmuştur. Bu hususu mütevâtir olarak ve yakından bildiğimiz halde reddetmek nasıl uygun olur? Râfızî’nin naklettiği ilk hadis, sahih hiçbir kaynakta olmadığı gibi, hadis âlimlerine göre imâmetle ilgili yalan haberlerden birisidir.

5-) Kur’an-ı Kerîm’de Allah (C.C)’ın Muhâcirler ve Ensâr’dan râzı olduğu ifade edilirken biz nasıl olur da onları küfürle itham edebilen ve Rabbinden korkmayan kişilerin rivâyetlerini kabul edebiliriz?

6-) Güya Hz. Alinin imâmetine delil olarak getirilen bu rivâyetler aslında Hz. Ali’nin şan ve şerefine gölge düşürmektedir. Hz. Ali, kendi halifeliğine karşı harbedenlere karşı bu nasslara göre hareket etmemiş, onları Müslüman olarak kabul etmiştir. Hz. Ali, kendisiyle savaşmalarına rağmen Haricîler’e kafir hükmü uygulamamış, onların mallarının ganimet olarak alınmasını ve kendilerinin esir edilmelerini yasaklamıştır.

İbn Teymiyye son söz olarak şunları söylemektedir: “Şüphesiz Râfızî zındıklarının yaptıkları şeylerin amacı İslâm dinini ifsat etmektir. Allah (C.C), kendisine ve Rasûlüne karşı iftirada bulunan kimselere lânet etmiştir.

Rasûlullah (S.) da: “Kim benim üzerime yalan söz isnat ederse o kişi Cehennem'deki yerine hazırlansın” buyurarak hadis uyduranların cezasını apaçık ortaya koymuştur.³²

SONUÇ:

İlk dönem İslâm tarihindeki önemli ihtilaflardan birisi hilâfet tartışmalarıdır. Hz. Peygamber (S.)'in vefâtından sonra Müslümanları kimin yöneteceği, halifenin nasıl seçileceği, halife olacak kişide aranacak şartlar vb. konularda ortaya çıkan tartışmalar daha sonra ortaya çıkacak olan mezhep ve fırkaların teşekkülünde önemli rol oynamıştır. Ehl-i Sünnet ve Şia arasında da asırlarca devam eden hilâfet tartışmaları yaşanmıştır. Biz de bu makalemizde H.VII/M.XIII. asrın sonlarıyla H.VIII/M.XIV. asrın başlarında yaşamış iki âlimin Hz. Ali'nin imâmetiyle ilgili rivâyetlere bakışlarını özetle incelemeye gayret ettik. İmâmiyye Şiasına mensup bir âlim olan İbnü'l-Mutahhar el-Hillî (V.726/1325), Hz. Ali'nin imâmetine delil olarak bazı hadisler zikrederek bunlarla ilgili bazı yorumlar yapmıştır. Şeyhülislam İbn Teymiyye (V.728/1328) ise bu hadisleri ve “Râfızî” olarak vasıflandırdığı el-Hillî'nin yorumlarını detaylı bir şekilde tenkit etmektedir. Araştırmamızın sonunda ulaştığımız sonuçlar şunlardır:

1-) Ehl-i Sünnet ile Şia arasındaki imâmet tartışmaları yüzeysel değil, kökü ilk dönemlere dayanan, nasslara ve Ashâb-ı Kirâm'a bakış açısıyla da ilgili olan bir problemdir. İmâmiyye Şiasına mensup âlimlerin Hz. Ali'nin imâmetini ispat etme çabası içinde bazı uydurma ve zayıf hadislere sarıldıkları görülmekte, bu da diğer bazı âlimlerin yanısıra İbn Teymiyye gibi münekkit âlimlerin tenkitlerine yol açmaktadır.

2-) İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, Hz. Ali'nin imâmetiyle ilgili rivâyet ettiği hadislerin sıhhatine, kaynaklarına ve isnadına dikkat etmemektedir. Kütüb-ü Sitte'nin dışındaki bazı âlimlerin eserlerinden aldığı hadisleri senetsiz olarak vermektedir. Öyle ki, el-Hillî'nin delil olarak zikrettiği bazı hadislerin uydurma hadis olduğu belgelenmiş ve mevzû hadislerle ilgili eserlerde bunların uydurma oldukları açıkça belirtilmiştir.

3-) İbn Teymiyye, el-Hillî'nin naklettiği hadislerin sıhhati, senedi, kaynağı konularına son derece önem vermekte ve bu noktalar üzerinde detaylı bir şekilde durmaktadır. Senet tenkidinin yanı sıra metin tenkidi yaparak hadis olarak nakledilen haberi titiz bir şekilde incelemektedir. Senet zincirindeki râvilerin durumu, bu hadisin farklı varyantları, sahîh kaynaklarda bulunup-bulunmadığı, bu hadisle ilgili olarak hadis âlimlerinin görüşü gibi farklı

³² İbn Teymiyye, Minhâcü's-Sünne, IV, 107-109.

noktalardan hadisi ele almakta ve bu hususlarla ilgili pek çok tenkît getirmektedir.

4-) İbn Teymiyye, el-Hillî'nin delil olarak zikrettiği hadisleri tenkit ederken aklî ve naklî deliller kullanmaktadır. Özellikle metin içindeki zıtlıklara, o haberin farklı varyantlarıyla mukayesesi sonucu oluşan farklılıklara dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra yeri geldikçe âyetler ve sahîh hadisleri örnek olarak ifade etmektedir. Tüm bu noktalardan detaylı bir şekilde inceleyip tenkit ettiği hadislerin çoğunun ya uydurma, ya da zayıf olduğu kanaatini ifade etmektedir. Zayıf ve uydurma hadislerin de imâmet gibi çok önemli bir konuda delil olamayacağını açıkça belirtmektedir.

5-) İbn Teymiyye'ye göre Hz. Ali'nin faziletine işaret eden sahîh bir çok hadis vardır. Ancak bunlar, onun Hz. Peygamber'den hemen sonra halife olacağına delâlet etmez. Çünkü Ashâb-ı Kirâm'dan bir çok kimsenin faziletiyle ilgili bir hayli hadis mevcuttur. Bu durumda faziletiyle ilgili hadis olan her sahâbînin imâmete layık olması gerekir ki, bu mümkün değildir.

6-) İbn Teymiyye, söz konusu hadisleri tenkit ederken İmâmiyye Şiası'na cevap verme ve onların iddialarını çürütme amacını taşıdığı için bazı yorumlarında aşırı gitmiş ve tavizsiz bir tutuma girmiş izlenimini vermektedir. Ancak araştırmamızın giriş kısmında da ifade ettiğimiz gibi o, tabiat olarak sert tutumlu birisidir. Onun genel tavrı ve olaylara yaklaşımı çoğunlukla böyledir.

